
BUDAPESTI MUNKAGAZDASÁGTANI FÜZETEK
BWP – 2009/5

„Minimálbér-paradoxon” – versenyzői munkaerőpiacon?

Egy gondolkísérlet tanulságai

GÁBOR R. ISTVÁN

Budapest Working Papers On The Labour Market
Budapest Munkagazdaságtani Füzetek
BWP – 2009/5

„Minimálbér-paradoxon” – versenyzői munkaerőpiacon?
Egy gondolkísérlet tanulságai

Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézet
Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék

Szerző:

Gábor R. István
egyetemi tanár
Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék
1093 Budapest Fővám tér 8.
E-mail: igaborr@uni-corvinus.hu

2009. október

ISBN 978 963 9796 72 0
ISSN 1785 3788

Kiadja
a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézete

„Minimálbér-paradoxon” – versenyzői munkaerőpiacon?

Egy gondolkísérlet tanulságai

Gábor R. István

Összefoglaló

A versenyzői munkaerőpiac konvencionális kereslet–kínálati modellje az egyensúlyi bérszintet meghaladó minimálbér következményeként az egyensúlyi bérszint mellettínél alacsonyabb foglalkoztatást jósol; minél magasabb a minimálbér, annál alacsonyabbat. Empirikus vizsgálatok szerint ugyanakkor a minimálbér-emelés nem feltétlenül foglalkoztatáscsökkentő – ezt nevezik minimálbér-paradoxonnak –, ami legkézenfekvőbben a munkáltatók munkaerő-piaci monoposzonerejével látszik magyarázhatónak. Ezzel szemben az a gondolkísérlet, amelyről ez a cikk beszámol, általánosabb érvényű, versenyzői munkaerőpiacot feltételező magyarázat kidolgozására irányult.

Tárgyszavak: minimálbér és foglalkoztatás, minimálbér-paradoxon, súrlódás és keresés a munkaerőpiacon, egyensúlyiállapot-függő kereslet és kínálat, bérrugalmatlanság

JEL: E20, E30, J38

„Minimum-wage paradox” – in a competitive labour market?

Lessons from a thought experiment

István R. Gábor

Summary

In the conventional textbook demand–supply model of competitive labour markets, introduction of a minimum wage above the market-clearing level must reduce employment. Empirical findings suggest, however, that this might not always be the case, which appears to be most readily explained by monopsonistic competition in the labour market. The thought experiment reported here takes an alternative root: it interprets the phenomenon of „minimum-wage paradox” as an eventuality in a competitive labour market with friction.

Keywords: minimum wage and employment, minimum wage paradox, friction and search in the labour market, disequilibrium-induced alterations in demand and supply, wage rigidity

JEL: E20, E30, J38

Even a wizard would have a great deal of difficulty repealing the economic law that higher minimum wages reduce employment. – Becker (1995)

...no self-respecting economist would claim that increases in the minimum wage increase employment. Such a claim, if seriously advanced, becomes equivalent to a denial that there is even minimum scientific content in economics...

– Buchanan (1996)

BEVEZETÉS

Csak az empirikus vizsgálódás fogvatékosságából fakadó érzécsalódás megnyilvánulása vagy helyes észlelet is lehet, ha – például Card–Krueger (1995) nagy port felvert hatásvizsgálati eredményével egybehangzóan – azt tapasztaljuk, hogy valamely piacon minimálbér előírásával–emelésével kikényszerített bérszintemelkedés nem csökkentette e piacon a foglalkoztatást?

A közgazdász kutatók alapvetően versenyzői piacokban gondolkodó többsége az előbbi álláspontra hajlik, tételesen bírálva (Neumark–Wascher (1995) és (2007), Deere és szerzőtársai (1996)) vagy (mottóink Nobel-díjas szerzőihez hasonlóan) „élből” elutasítva a nem negatív foglalkoztatású minimálbér eshetőségéről – szerintük hamisan – tanúskodó vizsgálódásokat. Akik mégis az utóbbira (így például a radikálisabb nézeteket valló Deakin–Wilkinson (1992) vagy a kevésbé radikális Boal–Ransom (1997)), álláspontjuk indokolására a minimálbér-előírások által érintett munkaerőpiacokon a versenypiaci egyensúlyi szinttől munkáltatói erőfölény folytán elmaradó béreket tételeznek fel.

Az a gondolat kísérlet, amelyről az alábbiakban beszámolunk, ezzel szemben olyan általánosabb érvényű, „Oxam borotvája” magyarázatváltozat lehetőségének tisztázására irányult, amelyik a munkáltatók piaci erőfölényének – monopszonerejének – feltételezése nélkül világítaná meg a nem negatív foglalkoztatási hatású minimálbér eshetőségét.

Beszámolónk első lépéseként, gondolat kísérletünk indítékát megvilágítandó, arra mutatunk rá, hogy a konvencionális munkaerőpiac-modellek alkalmatlanok az ún. minimálbér-paradoxon megvilágítására. Második lépésként ezért a munkaerőpiac sűrűlódásosságával kapcsolatos megfontolásokkal egészítjük ki a versenyzői munkaerőpiac konvencionális alapmodelljét, amelyek révén e modell megítélésünk szerint alkalmassá tehető nem egyensúlyi piaci kimeneteknek, így a minimálbér-előírás következményeinek is a vizsgálatára. Harmadik lépésként pedig kimutatjuk, hogy e sűrűlódásossággal kapcsolatos premisszákkal kiegészített modell tükrében nem jelenthető ki, hogy létezne a minimálbér feltétlen foglalkoztatáscsökkentő hatását kimondó közgazdasági törvény; ennél fogva a „minimálbér-paradoxon”: nem paradoxon. Beszámolónkat gondolat kísérletünk tanulságaival zárjuk.

BÉRSZINT ÉS FOGLALKOZTATÁS A MUNKAERŐPIAC ALAPMODELLJEIBEN

A versenyzői munkaerőpiac sűrűlódásmentességet feltételező konvencionális alapmodelljében – amelyet Marshall-keresztként elhíresült keresleti–kínálati görbepárral szokás szemléltetni – a munkavállalók állásokért és a munkáltatók munkavállalókért folyó versenye olyan, ún. piackitisztító egyensúlyi bérszintet eredményez, amelyik mellett az adott piacon ugyanannyi a munkát vállalni kívánó, mint a munkáltatók által foglalkoztatni kívánt dolgozó, és nincsenek sem állástalan dolgozók, sem betöltetlen állások.

Ebben a modellben az egyensúlyinál magasabb – a piaci bérszint függvényében süllyedő alakúnak (hosszú távon meredekebben süllyedőnek) feltételezett piaci keresleti és emelkedő alakúnak feltételezett piaci kínálati görbe metszéspontja feletti – bérszint az egyensúlyinál kisebb foglalkoztatással és munkaerő-túlkínálattal párosul, amely lefelé irányuló nyomást fejt ki a piaci bérszintre. Hasonlóképpen, az egyensúlyinál alacsonyabb bérszint is az egyensúlyinál kisebb foglalkoztatással, ugyanakkor túlkínálat helyett munkaerő-túlkereslettel párosul, amely felfelé irányuló nyomást fejt ki a piaci bérszintre. A bérszint egyensúlyi szinthez való közeledésének sebessége függ az egyensúlytalanság mértékétől: minél nagyobb a túlkínálat, a dolgozók állásokért való versenye következtében annál gyorsabban süllyed s minél nagyobb a túlkereslet, a munkáltatók dolgozókért való versenye következtében annál gyorsabban emelkedik a piaci bérszint.

Monopszonzisztikus munkaerőpiacon (a munkáltatók mint vevők piaci túlereje közepette) is a versenyzői piaconál alacsonyabb bérszint a versenyzői piaconál alacsonyabb foglalkoztatással és munkaerő-túlkereslettel párosul, amely azonban nem fejt ki felfelé irányuló nyomást a piaci bérszintre. Továbbá, monopolisztikus munkaerőpiacon (a dolgozók mint munkaerő-eladók piaci erőfölénye közepette, amelyre leginkább szakszervezetbe tömörüléssel tehetnek szert) is a versenyzői piaconál magasabb bérszint a versenyzői piaconál alacsonyabb foglalkoztatással és munkaerő-túlkínálattal párosul, amely azonban nem fejt ki lefelé irányuló nyomást a piaci bérszintre.

Nem lepődhetünk meg hát azon, ha munkaerőhiány jellemezte, monopszonzisztikus munkaerőpiacon kötelező minimálbér hatására foglalkoztatásnövekedést tapasztalunk. A versenypiaci egyensúlyinál eleve magasabb bérszintű, túlkínálat jellemezte munkaerőpiacon foglalkoztatásbővítő hatású minimálbér-előírás ugyanakkor eszerint elképzelhetetlen. Csakhogy a minimálbér-előírások által leginkább érintett alacsony bérszínvonalú munkaerőpiacokon – így a szakképzetlenek vagy a tizenévesek munkaerőpiacán – jellemzően inkább túlkínálatra utaló mértékű munkanélküliség tapasztalható.

Ha túlkínálat jellemezte munkaerőpiacon minimálbér hatására mégis foglalkoztatásnövekedést észlelnénk, kognitív diszonanciaérzésünktől hajlamosak lehetünk észleletünk

érzékcsalódásnak minősítésével megszabadulni. Vagy pedig, észleletünket, kénytelen-kelletlen, helytállónak fogadva el, kísértést érezhetünk arra, hogy – nyilvánvalóan következtetlenül – egyazon munkaerőpiac összefüggésében a nem negatív foglalkoztatási hatású minimálbér-előírás magyarázatát a munkáltatók piaci túlerejét feltételező monoposzoniummodellre, míg a túlkínálat magyarázatát a dolgozók piaci erőfölényét feltételező monopolummodellre alapozzuk.

De mi mást tehetnénk, ha meggyőződésünk szerint a versenyzői munkaerőpiac modelljére alapozva nem adható e jelenségegyüttesre magyarázat? Talán vegyük tudomásul, hogy a minimálbér-paradoxon megoldására a közgazdaságtani megközelítés alkalmatlan?

Gondolatkísérletünk szerint nemhogy a közgazdasági megközelítésnek, de a versenyzői munkaerőpiac modelljének kereteiből sem kell kilépünk ahhoz, hogy a minimálbér munkaerő-piaci túlkínálat melletti pozitív foglalkoztatási hatásának eshetőségét megérthessük. Elegendő lehet ehhez egyetlen vonatkozásban módosítanunk a versenyzői munkaerőpiac konvencionális alapmodelljét; ráadásul olyan vonatkozásban, amelyben egyensúlytalansági állapotokra való kiterjeszthetőségéhez e modell, pusztán a logikai következetesség kívánalmának okán, amúgy is módosításra szorul(na).

EGYENSÚLYIÁLLAPOT-FÜGGŐ KERESLET, KÍNÁLAT ÉS ÁLLÁSTALANSÁG

SÚRLÓDÁSOS MUNKAERŐPIACON

Ahhoz, hogy a versenyzői munkaerőpiac konvencionális alapmodelljét, mint egyensúlyi piaci kimenetek tanulmányozására szolgáló heurisztikus eszközt alkalmassá tegyük nem egyensúlyi kimenetel tanulmányozására, a munkaerőpiac súrlódásosságával kapcsolatos alábbi – a munkaerőpiac ún. keresési modelljeiből (vö. például Devine–Kiefer, 1991) részben ismerős – megfontolásokkal (premisszákkal) egészítjük ki e modellt:

- A) A munkaerőpiac szereplői – munkáltatók és munkavállalók – számára e piac nem látható át tökéletesen, ezért kisebb-nagyobb költséggel járó keresés szükséges az állásigénylők és munkaalkalmak egymásra találásához. Ilyen körülmények között akkor beszélhetünk piaci egyensúlyról, ha egyenlő számban – mégpedig minél súrlódásosabb a piac (minél költségesebb keresést igényel az állásigénylők és üres állások egymásra találása), *per definitionem* annál nagyobb számban – vannak e piacon állástalan dolgozók és betöltetlen állások.
- B) A munkaerőpiac átláthatósága negatívan függ a piac méretétől. Minél nagyobb a piac – minél több valamely munkaerőpiacon a foglalkoztatható dolgozó és a betölthető állás –, annál nagyobb költséggel járó keresés szükséges az állásigénylők és

munkaalkalmak egymásra találásához, vagyis annál sűrűlősebb a piac: egyensúlyban a piac méretéhez képest annál több az állástalan dolgozó és betöltetlen állás.

- C) Adottnak véve a munkaerőpiac sűrűlősegségének mértékét, egyensúlyhiány esetén a munkaerőpiac sűrűlősegsége miatti állástalanság (sűrűlősegs, keresési munkanélküliség) negatív kapcsolatban van az egyensúlytalanság mértékével: minél nagyobb valamely piacon az egyensúlytalanság, annál kevesebb e piacon a keresési okból állástalan. Ti. minél nagyobb a munkaerő túlkínálata, annál gyorsabban (kisebb keresési költséggel) találunk a munkáltatók üres állásaik betöltésére dolgozót, és minél nagyobb a munkaerő iránti túlkereslet, annál gyorsabban (kisebb keresési költséggel) találunk az álláskeresők betölthető állást.
- D) Minél nagyobb a munkaerő-túlkínálat – minél több a foglalkoztatást igénylő dolgozó a betölthető állások számához képest –, a dolgozók annál nagyobb költséggel tudhatnak betöltésre váró állást találni, és minél nagyobb a munkaerő iránti túlkereslet – minél több az üres állás az állásigénylők számához képest –, a munkáltatók annál nagyobb költséggel tudhatnak üres állásaik betöltésére dolgozót találni. Ennél fogva, minél nagyobb a túlkínálat – minél költségesebb állásajánlatot és minél kevésbé költségalkalmazható dolgozót találni –, adott bérszinten annál kevesebb dolgozónak éri meg alternatív lehetőségeivel (más munkaerő-piaci munkavállalás, háztartási munka, illetve szabad idő) szemben ezen a piacon kínálnia munkaerejét, és annál több dolgozót érdemes a munkáltatóknak e piacon alkalmazniuk. Vagyis az egyensúlyinál magasabb bérszint azáltal, hogy munkaerő-túlkínálatot eredményez, a munkaerő-piaci egyensúly mellettihez képest a munkaerő-kínálati görbét balra, a munkaerő-keresleti görbét pedig jobbra tolja, mégpedig annál nagyobb mértékben, minél nagyobb e magasabb bérszint következtében a munkaerő-túlkínálat. És megfordítva: az egyensúlyinál valamilyen okból alacsonyabb bérszint miatti munkaerő-túlkereslet hatására, e túlkereslet nagyságától pozitívan függő mértékben, a keresleti görbe balra s a kínálati görbe jobbra tolódására kell számítanunk.
- E) Végül, minél bér rugalmasabb valamely munkaerőpiacon a munkaerő-kereslet (munkaerő-kínálat), annál nagyobb mértékben tolódik a munkaerő-kereslet (munkaerő-kínálat) görbéje munkaerő-túlkínálat hatására jobbra (balra) és munkaerő-túlkereslet hatására balra (jobbra). Ti. olyan piacon, ahol a munkáltatók által foglalkoztatni kívánt létszám viszonylag érzékeny a fizetendő bérre, ott a munkaerőhöz jutás keresési költségének a munkaerőpiac egyensúlyi állapotától függő alakulására is nyilván viszonylag érzékeny, s hasonlóképpen: minél nagyobb a dolgozóknak az a hányada, amelyik a piaci bérszint adott mértékű süllyedésének (emelkedésének) hatására kivonulna e piacról (bevonulna e piacra), nyilván annál

nagyobb a túlkínálat miatt megnövekvő (túlkereslet miatt lecsökkenő) álláskeresési költségek hatására e piacról ki- (e piacra be-) vonuló dolgozóknak is az aránya.

(Mivel a nélkül bonyolítaná a tárgyalást, hogy minőségileg módosítana a minimálbér nem negatív foglalkoztatási hatásának eshetőségére adódó következtetéseinken, ezt a premisszát a továbbiakban, két ráutalást kivéve, figyelmen kívül hagyjuk.)

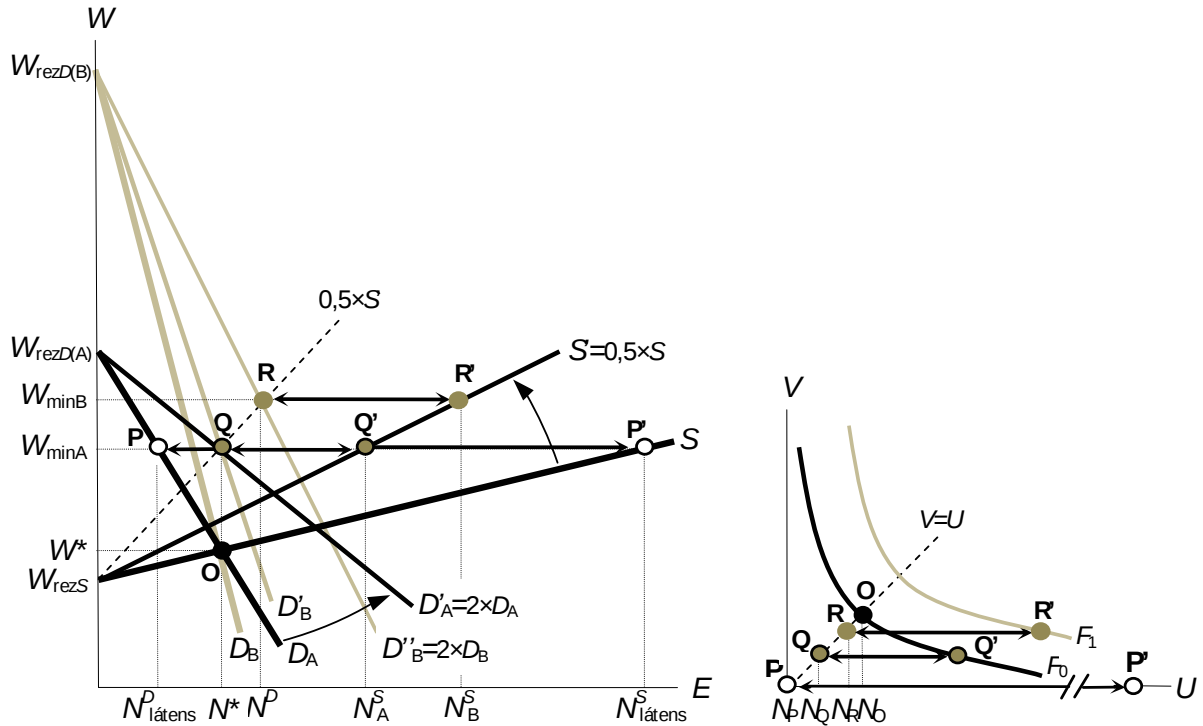
MINIMÁLBÉRHATÁS EGYENSÚLYIÁLLAPOT-FÜGGŐ KERESLETŰ

ÉS KÍNÁLATÚ MUNKAERŐPIACON

A minimálbér-előírás nem negatív foglalkoztatási hatásának eshetőségét könnyen beláthatjuk olyan ábra segítségével, amely a keresletben, kínálatban és súrlódásos (keresési) állástalanságban az előző részbeli A)–D) premisszákból adódóan előálló módosulásokat szemlélteti.

Induljunk ki abból, hogy mostanáig nem volt minimálbér-előírás, s az ábránkon megjelenített munkaerőpiac a két ábramező **O** pontja szerinti egyensúlyban van. Vagyis a baloldali ábra szerint a piaci bérszint W^* , amely bérszinten a munkaerő S görbe szerinti kínált – foglalkoztatást igénylő – és D_A görbe szerinti keresett – foglalkoztatni kívánt – mennyisége egyaránt N^* . (A két görbe elhelyezkedésében természetesen tükröződik az a keresési költség, amely a munkaerőpiac egyensúlyi állapotában az álláshoz, illetőleg dolgozóhoz jutáshoz kapcsolódóan a dolgozóra, illetőleg munkáltatóra hárul.) A jobboldali ábra szerint pedig a piac – F_o izosúrlódási (ún. Beveridge-) görbével jellemzett mértékű – súrlódásossága folytán állástalan dolgozók (U) és betöltetlen állások (V) száma egyaránt N_o . Milyen következményekkel számolhatunk e piacon, ha a munkáltatók törvényi előírásra kénytelenek felemelni dolgozóik bérét a mostantól kötelező $W_{\min A} > W^*$ minimumszintre?

Nem negatív foglalkoztatási hatású minimálbér

A súrlódásmentesnek elgondolt versenyzői munkaerőpiac konvencionális modellje – amelyben egyazon munkaerőpiacon nem lehetnek egyidejűleg állástalan dolgozók és betöltetlen állások (a jobboldali ábramezőn csak a grafikon tengelyeinek pontjai által megjelenített állapotok lehetségesek), és a piaci egyensúlyt az (origóra eső P pont szerinti) $U=V=0$ állapot jellemzi – egy ilyen intézkedés következményeként a baloldali ábramező O pontja szerinti N^* -ről a P pont szerinti – $N^D_{\text{látens}}$ -sel jelölt – szintre csökkenő foglalkoztatást s a P és a P' pont közötti távolsággal megegyező – $N^S_{\text{látens}} - N^D_{\text{látens}}$ – nagyságú munkaerő-túlkínálatot és – a jobboldali ábramezőn is a P és a P' pont közötti távolsággal megegyező – ugyanekkora munkanélküliséget jósolna. Az itt elgondolt súrlódásos munkaerőpiacon ezzel szemben, tekintettel a minimálbér-előírás által előidézett egyensúlytalanságnak a keresleti és a kínálati görbére, valamint a súrlódásos munkanélküliségre gyakorolt hatására, a baloldali ábramező P pontja szerintinél, mint látni fogjuk, bizonyosan nagyobb keresett munkaerő-mennyiségre s a P és P' közötti távolságnál bizonyosan kisebb munkaerő-túlkínálatra számíthatunk.

A lehetséges kimenetek közül ábránk Q pontja olyan speciális eshetőséget szemléltet, amikor e minimálbér-előírás egyáltalán nincs hatással a munkaerő keresett mennyiségére: a munkáltatók által foglalkoztatni kívánt létszámra. Ehhez az eshetőséghez úgy jutottunk el, hogy – az előző rész súrlódásossággal kapcsolatos A)-D) premisszáit konkretizálандó – az előálló egyensúlytalanság mértékét s az ábra szerinti S és D_A görbék egyensúlytalanság

hatására történő eltolódásának módját és mértékét illetően a következő számszerű feltételezésekkel élünk:

1. A minimálbér-előírást követően e piacon kétszer annyian szeretnének álláshoz jutni, mint amennyi dolgozót a munkáltatók foglalkoztatnának.
2. Ekkora túlkínálat (álláshiány) közepette, az álláshoz jutás nagyobb költsége folytán, bármely bérszinten fele annyian kínálják a munkaerejüket ezen a piacon eladásra, mint ahányan ugyanilyen bérszintek mellett piaci egyensúlyban tennék. Vagyis a W_{rezS} (rezervációs kínálati bér) magasságában elhelyezkedő függőleges tengelymetszeti pontja körül a piaci kínálati görbe az óramutató járásával ellentétes irányban elfordul úgy, hogy pontjai fele akkora vízszintes távolságra kerülnek a függőleges tengelytől, mint ha a piac egyensúlyban lenne.
3. Végül, ekkora túlkínálat (álláshiány) közepette, a dolgozóhoz jutás kisebb költsége folytán, a munkáltatóknak bármely bérszinten kétszer annyi dolgozót érdemes alkalmazniuk, mint amennyit ugyanilyen bérszintek mellett egyensúlyban lévő munkaerőpiacon alkalmaznának. Vagyis a W_{rezD} (rezervációs keresleti bér) magasságában elhelyezkedő függőleges tengelymetszeti pontja körül a piaci keresleti görbe az óramutató járásával ellentétes irányban elfordul úgy, hogy pontjai kétszer akkora vízszintes távolságra kerülnek a függőleges tengelytől, mint ha a piac egyensúlyban lenne.

Jól látható az ábrán, hogy az eredeti S kínálati görbénél a 2. pont szerinti mértékben meredekebb (izoelasztikusan balra tolódott) S' kínálati görbét s az eredeti D_A keresleti görbénél a 3. pont szerinti mértékben laposabb (izoelasztikusan jobbra tolódott) D'_A keresleti görbét alapul véve, a munkáltatók által $W_{\min A}$ minimálbérszinten foglalkoztatni kívánt létszám valóban továbbra is N^* – a D'_A keresleti görbe $W_{\min A}$ magasságában lévő Q pontja ugyanúgy N^* távolságra van a függőleges tengelytől, mint a D_A keresleti görbe W^* magasságában lévő O pontja –, s hogy a kínált munkaerőnek N^* -ről – az S' görbe $W_{\min A}$ magasságában lévő Q' pontja szerinti – N^S_A -ra megnövekedett mennyisége valóban, az 1. pontnak megfelelően, kétszerese az N^* keresett mennyiségnek. Miután pedig, e változatlan keresett munkaerő-mennyiség mellett, a korábbi piaci egyensúlyt munkaerő-túlkínálat váltotta fel, a súrlódásos (keresési) okból betöltetlen állások számának – a jobboldali ábramező O és Q pontja szerinti N_O és N_Q különbségével megegyező mértékben – csökkennie, következésképpen a foglalkoztatásnak – ugyanennyivel – növekednie kellett.

Eszerint az itt elgondolt súrlódásos munkaerőpiacon, úgy tűnik, elméletileg nem kizárható eshetőség – nem minősíthető paradoxnak – a foglalkoztatásnövelő hatású minimálbér.

A minimálbér-előírás ellenére változatlan keresett munkaerő-mennyiség eshetősége természetesen nem korlátozódik az 1-3. pontbeli kiáltóan életszerűtlen – kizárólag az ábrázolás szemléletessége végett választott – paraméterekkel jellemezhető helyzetre. Ugyanezt az eshetőséget valamely minimálbér-előírás hatására előálló tetszőleges mértékű munkaerő-túlkínálatot és ekkora túlkínálat kiváltotta tetszőleges arányú keresleti- és kínálatigörbe-eltolódásokat feltételezve kimutathattuk volna. (Így például – talán életszerűbben – azt feltételezve, hogy valamely $W_{\min}$ minimálbér-előírás hatására előálló, mondjuk, 10 százalékos munkaerő-túlkínálat következtében a munkaerő-kínálatban, mondjuk, 4 százalékos csökkenés, míg a munkaerő-keresletben csak, mondjuk, 2 százalékos növekedés áll elő.)

Ábránknál maradva, ha például – az 1-2. pont szerinti feltételezéseket megtartva – egyensúlyi keresleti görbeként a függőleges tengely $W_{\text{rezD(A)}}$ -nál magasabb, $W_{\text{rezD(B)}}$ pontjából induló (tehát D_A -nál bér rugalmatlanabb) D_B -t vesszük alapul, láthatólag nem kell a kereslet – 3. pontban feltételezett (és E) premisszánk szerint valószínűtlen) – megkétszereződésének bekövetkeznie ahhoz, hogy $W_{\min A}$ minimálbér-előírás ellenére N^* nagyságú maradjon a keresett munkaerő-mennyiség: a **Q** ponton átmenő D'_B keresleti görbe csak mintegy harmadával húzódik távolabb a függőleges tengelytől az **O** ponton áthaladó D_B -nél. Ha a D_B görbe szerinti kereslet (D_A -nál kisebb bér rugalmassága ellenére) a kétszeres túlkínálat hatására mégis (D_A -hoz hasonlóan) megkétszereződne – vagyis a D_B görbe a D'_B pozícióba tolná –, akkor a $W_{\min B} > W_{\min A}$ minimálbér hatására, ugyancsak jól láthatóan, még nőne is – az **R** pont szerinti N^D nagyságúra – a keresett (és ennek kétszeresére: az **R'** pont szerinti N^S_B -re a kínált) munkaerő-mennyiség.

A munkáltatók által foglalkoztatni kívánt munkaerő mennyiségének e megnövekedéséből ugyanakkor – a keresetnél kétszer nagyobb kínált munkaerő-mennyiség ellenére – nem feltétlenül következik, hogy a foglalkoztatás is nőne. Kereslet és kínálat egyidejű bővülésével ugyanis e munkaerőpiac, megnövekedett méreténél fogva, nehezebben átláthatóvá válna, aminek következtében a jobboldali ábramezőn az origótól távolabbra tolná az izosúrlódási görbe, s ezáltal megnövekedne e munkaerőpiacon a keresési állástalanság.

Ábránk F_0 -ból F_1 helyzetbe tolódó izosúrlódási görbéje a munkaerőpiac súrlódási szintjének épp akkora emelkedését szemlélteti, amelyik mellett a keresési állástalanság jobboldali ábramező szerinti N_R-N_Q mértékű megnövekedésének foglalkoztatásszűkítő hatása pont semlegesítené a keresett munkaerő-mennyiség baloldali ábramező szerinti N^D-N^* mértékű megnövekedésének foglalkoztatásbővítő hatását. Így, a két ellentétes irányú hatás egyenlegeként, változatlan maradna a foglalkoztatás. A munkaerőpiac súrlódási szintjének ennél kisebb emelkedése esetén a foglalkoztatásnak értelemszerűen növekednie, ennél nagyobb emelkedése esetén pedig csökkennie kellene.

Vagyis míg a D_A keresleti görbe alapulvételekor a $W_{\min A}$ minimálbér ellenére változatlanul jóvolt keresett munkaerő-mennyiség, a keresési állástalanság munkaerő-túlkínálat miatti csökkenésének köszönhetően, egyértelműen foglalkoztatásbővülést eredményezett, addig – egyébként azonos feltételek mellett – a D_B keresleti görbét véve alapul, a keresett munkaerő-mennyiséget ugyan növelő $W_{\min B}$ minimálbér, a keresési állástalanság ezt meghaladó növekedésének eshetősége folytán, a foglalkoztatást akár még csökkenthetné is. A foglalkoztatásbővítő hatású minimálbér eshetőségét vizsgálva elegendő hát figyelmünket a keresett munkaerő-mennyiséget nem befolyásoló s épp ezáltal egyértelműen foglalkoztatásbővítő hatású minimálbér eshetőségének vizsgálatára korlátoznunk.

Azt állítottuk, hogy ezt az eshetőséget valamely minimálbér-előírás hatására előálló tetszőleges mértékű munkaerő-túlkínálatot és ekkora túlkínálat kiváltotta tetszőleges arányú keresleti- és kínálatigörbe-eltolódásokat feltételezve kimutathatnánk. Ennek szemléltetésére mutattunk be a D_B keresleti görbe példáján olyan – intuitíve legkevésbé nyilvánvaló – esetet, amelyben a keresleti görbe munkaerő-túlkínálat hatására bekövetkező jobbra tolódásának a kínálati görbe balra tolódásánál kisebb viszonylagos mértéke ellenére változatlan maradhatott a keresett munkaerő-mennyiség. Ezt az állításunkat most azzal egészítjük ki, hogy az ábránk megszerkesztésében alapul vett paraméterértékek helyett bármely tetszőlegesen megválasztott értékeket feltételezve ugyanígy kimutatható lenne a keresett munkaerő-mennyiség minimálbér hatására bekövetkező növekedésének vagy éppen csökkenésének eshetősége is.

Hogy adott paraméterértékek mellett melyik eshetőség realizálódik – valamely minimálbér-előírás hatására adott piacon csökken, nő vagy éppen változatlan marad-e a keresett munkaerő-mennyiség –, ez a piaci egyensúly melletti piaci keresleti és kínálati görbe alakjától függ. Jól érzékelhettük ezt abból, ahogyan ábránkon, a megszerkesztésben alapul vett egységes paraméterértékek ellenére, különböző foglalkoztatási hatások adódtak aszerint, hogy D_A -t vagy D_B -t vettük piaci egyensúly melletti piaci keresleti görbének.

Adott minimálbér foglalkoztatáscsökkentő hatásának eshetőségére a legtriviálisabb példa, ha olyan piaci keresleti görbét gondolunk el, amelyiknek e minimálbér szintjén vagy ennél lejjebb van a függőleges tengelymetszete, és amelyik a munkaerő-túlkérésre az ábránk megszerkesztésében feltételezett módon: e tengelymetszet körüli elfordulással (izoelasztikus eltolódással) reagál – a következmény ez esetben nyilvánvalóan mullára csökkenő foglalkoztatás. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy izoelasztikus helyett – még egy pillanatra szerephez juttatva súrlódással kapcsolatos megfontolásainknak mellőzésnél jobb sorsra érdemes E) pontját – a kereslet berrugalmasságától pozitívan függő mértékű keresleteltolódást (például párhuzamos jobbra-feljebb tolódást) feltételezve, még a piaci egyensúly melletti keresleti görbe W_{rezD} függőleges tengelymetszeti pontja feletti minimálbérnek sem szükségképpen kell nullára csökkenő vagy akár az egyensúlyinál

alacsonyabb foglalkoztatáshoz vezetnie. Ti. a munkaerő-túlkereslet hatására jobbra-feljebb tolódó keresleti görbe függőleges tengelymetszeti pontja a minimálbér szintje fölé kerülhet.

Az egyensúly melletti piaci keresleti és kínálati görbék lehetséges alakjára vonatkozóan viszont, azon túl, hogy az előbbiek süllyedő (hosszú távon meredekebben süllyedő), az utóbbiak pedig emelkedő alakúak, nincsen tudomásunk semmilyen további, elméleti megfontoláson nyugvó olyan megkötésekről, amelyekből fakadóan versenyzői munkaerőpiacon a minimálbér-előírásnak az egyensúlyi piaci kimenetelhez képest – akár rövid, akár hosszú távon – feltétlenül foglalkoztatáscsökkentő hatásának kellene lennie.

Mindaddig, amíg tudomásunkra nem jutnak ilyen megkötések, a cikkünk egyik mottójában úgy hivatkozott közgazdasági törvényt, mint amelyet „varázsló is csak nagy nehézségekkel hatálytalaníthatna”, legfeljebb igazolásra váró hipotézisnek tekinthetjük.

TANULSÁGOK

Bízva benne, hogy a versenyzői piaci minimálbér pozitív foglalkoztatási hatásának eshetősége melletti érvelésünk legalább megfontolásra érdemesnek találtatik, olyasféle tanulságot bizonyosan nem ajánlatos levonni belőle, miszerint bátrabban érdemes folyamodni a minimálbér-előírás eszközéhez. A sokféle egyéb aggályon (erőforrás-allokációt torzító, munkanélküliség-gerjesztő és emberitőke-felhalmozást fékező hatás, a megsegíteni kívánt szegények és az alacsony bérűek közötti csekély átfedés folytán nagy holtteher-veszteség stb.) túl már csak azért sem, mert érvelésünk nem a munkaerőpiacok összességére, hanem csak a minimálbér-előírás által közvetlenül érintett valamely piacra mutatta ki a foglalkoztatásbővítő hatás elméleti eshetőségét (és csak az eshetőségét). Hogy a munkaerőpiacok összességére nézve is elméleti eshetőség-e a „bérparadoxon” (amint ezt Machin–Manning (1994) vizsgálati eredményei sejtetik), ennek eldöntése a munkaerőpiacok kölcsönhatásait szem előtt tartó elméleti vizsgálódást igényel.

Hogy ténylegesen hogyan hat a minimálbér a foglalkoztatásra, ennek tisztázása természetesen, miként eddig, úgy ezután is, lehetőleg elfogulatlan empirikus vizsgálódást igénylő feladat. Érvelésünk hozadéka e tekintetben az lehet, hogy segíthet megszabadítani az empirikus vizsgálódásokat egy feltétlen foglalkoztatáscsökkentő hatást kinyilvánító állítólagos közgazdasági törvény ballasztjától.

Gondolatkísérletünknek további hozadéka lehet önmagában annak tudatosulása, hogy a versenyzői munkaerőpiac súrlódásmentességet feltételező konvencionális kereslet–kínálati modellje kifejezetten egyensúlyi piaci kimenetek tanulmányozására felépített modell. Miközben jó szolgálatot tehet annak megjóslásában–megmagyarázásában, miként módosul valamely piacon az egyensúlyi bérszint és foglalkoztatás a piaci keresleti és/vagy kínálati görbe külső tényezők okozta eltolódásainak hatására, eközben eredendően alkalmatlan

gondolati keret nem egyensúlyi kimeneteknek – nem egyensúlyi bérszintek foglalkoztatási és munkanélküliségi hatásának – megjósolására–megmagyarázására.

Alkalmazhatóságának e korlátját és e korlát tudatosításának fontosságát jól érzékelhetjük abból, amilyen értelmezési bizonytalansághoz vezet, ha – mondjuk – a piaci bérszint és foglalkoztatás két időpontra vonatkozó adatain alapuló keresletrugalmassági becslésünkben figyelmen kívül hagyjuk (például mert nem vagyunk tisztában vele), hogy adataink az illető piac egyensúlyi vagy nem egyensúlyi állapotaira vonatkoznak-e.

- Ha tudhatóan e piac egyensúlyi állapotaira vonatkoznak, és az is tudható, hogy az adatokból kitetsző bér- és foglalkoztatásváltozás tisztán kínálati oldali eredetű, akkor, súrlódásmentesnek tételezve fel e munkaerőpiacot, a viszonylagos foglalkoztatásváltozás és a viszonylagos bérszintváltozás hányadosa (az esetleges mérési hibából adódó pontatlanságtól eltekintve) torzításmentes keresletrugalmasság-mutató.
- Ezzel szemben súrlódásos munkaerőpiacon még ebben az egyszerű esetben is szisztematikus torzítást tartalmazhat amiatt, hogy nem szűri ki a foglalkoztatás mért változásából a súrlódásos állástalanságnak a munkaerőpiac kínálateltolódás okozta bővülésével–szűkülésével járó módosulását.
- Ráadásul, ha a piaci bérszint emelkedése nem változatlan kereslet melletti kínálatcsökkenés hatására, egyensúlyi állapotból egyensúlyi állapotba való elmozdulás folytán következett be, hanem változatlan kereslet és kínálat mellett, valamilyen intézményi hatásra (minimálbér-előírás folytán, szakszervezeti befolyásra stb.), akkor az adataink szerinti viszonylagos foglalkoztatásváltozás és viszonylagos bérszintváltozás hányadosa már szinte sem mond a piaci kereslet bérugalmasságáról – még a kapott hányados előjelének korrektségében sem bízhatunk. Ti. hiába vehetjük biztosra, hogy a piac az első mérési időpontban egyensúlyban volt, s hogy a két mérési időpont között az eredeti keresleti görbe jöttányit sem mozdult, a kapott hányadossal, e piaci kereslet bérugalmassága helyett, valójában e piaci kereslet bérugalmasságának és a piac egyensúlytalansága iránti rugalmasságának – elméleti alapon előjelében is megjósolhatatlan – eredőjét mérjük.

Amennyiben érvelésünk helytálló, annyiban természetesen nem csak a versenyzői, hanem a monoposzonisztikus munkaerőpiac súrlódásmentességet feltételező modellje sem adhat megbízható előrejelzést–magyarázatot a minimálbér foglalkoztatási hatására. Számolnunk kell ugyanis azzal, hogy túlkereslet-csökkentő hatásával a minimálbér, a munkaerőpiac súrlódásosságánál fogva, egyszersmind csökkenti a munkaerő piaci kínálatát, és növeli a súrlódásos (keresési) állástalanságot. Így talán még azon sem lepődhetnénk meg, ha neadjisten azt tapasztalnánk, hogy például a versenypiac egyensúlyi bérszintjével

megegyező minimálbér hatására („fordított minimálbér-paradoxonként”) nem következett be a foglalkoztatás határköltségének csökkenésétől várt foglalkoztatásbővülés. (Ami mellel azt a további paradoxont vetné fel, hogy a monoposzionisztikus piacszerkezet nem feltétlenül jár a versenypiacinál alacsonyabb foglalkoztatással.)

Gondolatkísérletünk utolsóként említendő tanulságára térve, a tökéletlenül versenyzői munkaerőpiacnak az a modellje, amelyre a minimálbér foglalkoztatási hatásának vizsgálatában támaszkodtunk, talán a piaci bérszint viszonylagos rugalmatlanságának – megváltozott egyensúlyi szinthez igazodásában tapasztalt lomhaságnak – a megértéséhez is támpontot adhat, a következő kézenfekvő megfontolás alapján:

Mint láttuk, e modellben az egyensúlyit meghaladó bérszint, miután a miatta előálló túlkínálat a kínálati görbét balra, a keresletit pedig jobbra tolja, kisebb tényleges túlkínálatot eredményez, mint amekkora a piac egyensúlyi keresleti és kínálati görbéjének Marshall-keresztjéből adódna. Márpedig a piaci bérszintet alakító versenyerők működése szempontjából nyilván nem e Marshall-kereszt szerinti „látens”, hanem a modellünk szerinti, ennél – esetleg lényegesen – kisebb tényleges túlkínálatnak: a munkaerőpiacon ténylegesen jelen lévő dolgozók és a piacon ténylegesen jelen lévő állások száma közötti viszonylagos különbségnek van jelentősége.

HIVATKOZÁSOK

- Becker, Gary S. (1995): It's simple: hike the minimum wage, and you put people out of work.
Business Week: Economic Viewpoint, március 6.
- Boal, William M. – Michael R. Ransom (1997): Monopsony in the labor market.
Journal of Economic Literature, 35. évf. 1 sz. 86-112. o.
- Buchanan, James M. (1996): Minimum wage addendum.
Wall Street Journal, április 25. A20. o.
- Card, David – Alan B. Krueger (1995): Myth and Measurement – the New Economics of the Minimum Wage. Princeton University Press, Princeton
- Deakin, Simon – Frank Wilkinson (1992): The law and economics of the minimum wage.
Journal of Law and Society, 19. évf. 379-392. o.
- Deere, Donald R. – Kevin E. Murphy – Finis R. Welch (1996): Examining the evidence on minimum wages and employment. In Marvin E. Kosters (szerk.): The Effects of the Minimum Wage on Employment, The AEI Press, Washington, D.C., 26-54. o.
- Devine, Theresa J. – Nicholas M. Kiefer (1991): Empirical Labor Economics:
The Search Approach. Oxford University Press, New York
- Machin, Stephen – Alan Manning (1994): Minimum wages, wage dispersion, and employment: evidence from UK Wages Councils.
Industrial and Labor Relations Review, 47. évf. 319-329. o.
- Neumark, David – William L. Wascher (1995): The Effect of New Jersey's Minimum Wage on Fast Food Employment: a Re-Evaluation Using Payroll Data.
NBER Working Paper, 5224. sz.
- Neumark, David – William L. Wascher (2007): Minimum Wages and Employment:
A Review of Evidence from the New Minimum Wage Research.
NBER Working Paper, 12663. sz.

A sorozat korábban megjelent kötetei

2007

Zsombor Cseres-Gergely: Inactivity in Hungary – the Persistent Effect of the Pension System. BWP 2007/01

Szilvia Hámori: The effect of school starting age on academic performance in Hungary. BWP 2007/02

Csötte András – Német Nándor: Az életminőség területi differenciái Magyarországon: a kistérségi szintű HDI becslési lehetőségei. BWP 2007/03

2008

Galasi Péter – Nagy Gyula: A munkanélküli-jövedelemtámogatások célzása Magyarországon 2004-ben. BWP 2008/01

Szilvia Hámori: Adult education in the European Union – with a focus on Hungary. BWP 2008/02

Galasi Péter: A felsőfokú végzettségű munkavállalók munkaerő-piaci helyzete és foglalkozásuk-iskolai végzettségük illeszkedése. BWP 2008/03

Anna Lovász: Competition and the Gender Wage Gap: New Evidence from Linked Employer-Employee Data in Hungary, 1986-2003. BWP 2008/04

Zsuzsa Blaskó: Does early maternal employment affect non-cognitive children outcomes? BWP 2008/05

Galasi Péter: A túl- és az alulképzés bérhozama 25 országban. BWP 2008/06

Galasi Péter - Nagy Gyula: Az aktív munkaerő-piaci programokba kerülés esélyei: képzés, bértámogatás, közhasznú munka. BWP 2008/07

Galasi Péter: The effect of educational mismatch on wages for 25 countries. BWP 2008/08

Gábor R. István: Életpálya-kereseti profilok és keresetingadozás. BWP 2008/09

2009

István Gábor R.: Experience-earnings profile and earnings fluctuation: a missing piece in some labour market puzzles? BWP 2009/01

Anna Lovász – Mariann Rigó: Who Earns Their Keep? An Estimation of the Productivity-Wage Gap in Hungary 1986-2005. BWP 2009/02

Köllő János: Miért nem keresnek állást a magyar munkanélküliek? Hipotézisek az Európai Munkaerőfelvétel adatai alapján. BWP 2009/03

Bálint Mónika - Köllő János - Molnár György: Összefoglaló jelentés a KSH-ONYP adatfelvételről. BWP 2009/04

A Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetében működő Munkapiaci Kutatások valamint a Budapesti Corvinus Egyetem Emberi Erőforrások Tanszékének közös kiadványa. A kiadványsorozat angol nyelvű füzetei **“Budapest Working Papers on the Labour Market”** címmel jelennek meg. A kötetek letölthetők az MTA Közgazdaságtudományi Intézet honlapjáról: <http://www.econ.core.hu>